

Strašni hrvatski podzemljak (*Croatodirus casalei*)

NOVI ŠPILJSKI KORNJAŠI OPISANI IZ HRVATSKE

Iako su špiljski kornjaši jedna od najistraživanijih faunističkih grupa u našim špiljskim staništima, gotovo svake godine opisuju se nove vrste, čak i rodovi. To dokazuje da je biodiverzitet krškog podzemlja Dinarida izniman na svjetskom nivou, ali i ukazuje na kvalitetan rad naših, još uvijek malobrojnih biospeleologa. Nakon brojnih novih svojti podzemljara (Subfam. Leptodirinae) i trčaka trehina (Subfam. Trechinae) u novije vrijeme otkrivamo sve veći broj vrsta i rodova sitnih kornjaša pselafida (Subfam. Pselaphinae). Među novoopisanim svojttama za faunu Hrvatske po prvi puta nađen je predstavnik porodice Scydmenidae. Sigurno je da u budućnosti možemo očekivati daljnje nalaze novih svojti kornjaša, ali i pripadnika drugih faunističkih grupa.

U posljednjim brojevima časopisa *Natura Croatica*, Vol. 13/4 i 14/1, glasilo Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja iz Zagreba, objavljeni su znanstveni radovi u kojima je opisan novi rod špiljskih kornjaša, te četiri nove vrste iz Hrvatske.

Velebitski šetač i Strašni hrvatski podzemljari

Talijanski su entomolozi **Achile Casale** i **Pier Mauro Giachino**, zajedno s našim entomologom i biospeleologom – **Brankom Jalžićem**, objavili opise novih kornjaša podzemljara (Subfam. Leptodirinae) iz naših najdubljih speleoloških objekata, Lukine i Slovačke jame na Lubenovcu, s područja NP Sjeverni Velebit, te špilje Lokvarke kod Lokava u Gorskom kotaru. Iz Slovačke jame opisan je novi rod **Velebitodromus**, što bi u prijevodu glasilo **Velebitski šetač**, a koji je ime dobio prema planinskom masivu na kojem je nađen, ali i u čast PDS Velebit iz Zagreba. Vrsta **Velebitodromus**

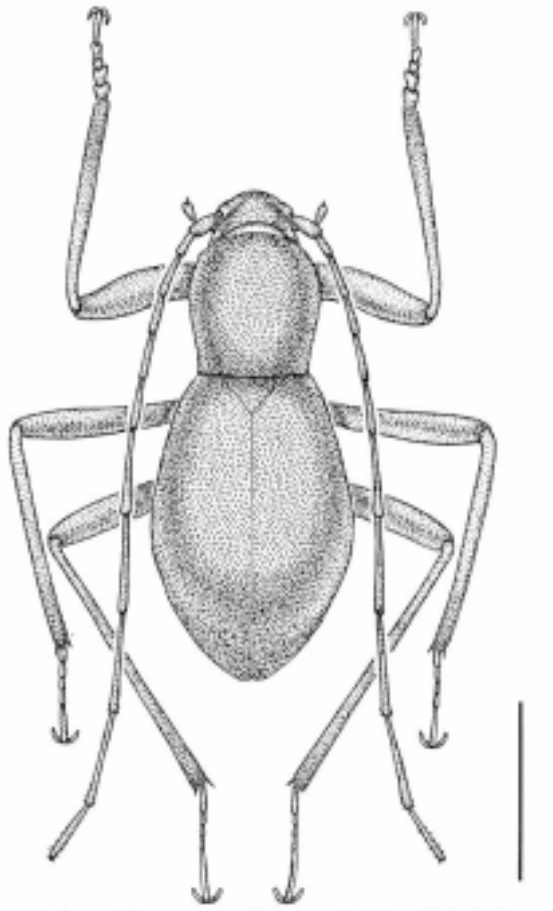
smidai ime je dobila u čast **Branislava Šmide**, slovačkog speleologa, jednog od otkrivača i prvih istraživača Lukine i Slovačke jame. Holotip, primjerak na osnovi kojeg je opisana vrsta, sakupio je B. Jalžić 06. kolovoza 1998., a iste godine, kao i 2002. sakupljeno je još 5 paratipova. Prvi primjerak ovog novog roda i vrste nađen je 05. kolovoza 1993. u Lukinoj jami. Ukupno je dakle sakupljeno 7 primjeraka.

Opet iz Slovačke jame, iz već poznatog roda **Croatodirus**, koji je na osnovi vrste **Croatodirus bozicevici** nađene u Kaverni u tunelu Učka opisan od istih autora 2000. godine, opisana je nova vrsta **Croatodirus casalei**. Nova je vrsta dobila ime u čast A. Casalea, u znak dugogodišnjeg prijateljstva i suradnje s B. Jalžićem. Holotip vrste sakupljen je istog dana i od strane istog legatora kao i Velebitodromus, a s nalazima iz 2002. godine ukupno su sakupljena 3 paratipa uz brojne ostatke već uginulih primjeraka.

Iz špilje Lokvarke u Gorskom kotaru opisana je vrsta **Croatodirus ozimeci** na osnovi jednog jedinog primjerka kojeg su sakupili **Gordan Polić** i **Roman Ozimec** prilikom istraživanja donjih etaža špilje 12. rujna 1996. godine. Srećom, sakupljeni holotip je mužjak, pa je vrsta mogla biti opisana, jer usprkos upornom, višegodišnjem traženju nismo uspjeli naći drugi primjerak. Ovo je ujedno prvi nalaz roda **Croatodirus** koji je opisan iz Kaverne u tunelu Učka.

Sve tri novoopisane vrste pripadaju visokoevoluiranoj grupi kornjaša iz obitelji podzemljara

(Cholevidae), podobitelji Leptodirinae, koje pripadaju filetičkoj liniji **Antroherpon** i žive isključivo u dubokim krškim jamama, gdje filtriraju vodu na mjestima gdje se ona u većoj količini vertikalno procjeđuje. Prva nađena vrsta kornjaša ove grupe bila je hadezija (**Hadesia vasiceki**) iz špilje Vjetrenice na Popovom polju u BiH koja je opisana 1911. godine, a koja je po prvi puta na području Hrvatske nađena 2003. godine u Špilji za Gromačkom vlakom kod Dubrovnika. Nakon hadezije, iz ove grupe kornjaša tek je 1988. godine iz

Velebitki šetač (*Velebitodromus smidai*)

podzemlja Biokova opisana radijela (*Radziella styx*), nakon čega slijedi već spomenuti opis roda *Croatodirus*. Na području BIH je opisan rod i vrsta *Deelemania pretneri* iz jedne špilje kod Sitnice; rod i vrsta *Nauticiella stygivaga*, opet iz špilje Vjetrenice, a iz dubokih jama Durmitora u Crnoj gori rod i vrsta *Tartariella durmitorensis*. Tako je trenutno iz ove grupe visokoadaptiranih filtratora trenutno poznato 6 rodova s 8 vrsta, od čega s područja Hrvatske 3 roda s 5 vrsta. Ovi nalazi troglobiontnih organizama najprilagođenijih na špiljske uvjete, dokazuju da su tijekom tercijara na području današnjih Dinarida u nekoliko navrata kolonizirana podzemna staništa u tropskim i subtropskim krškim uvjetima.

Bazgovački tetramelus - iznenađenje s Brača

Slovački entomolozi Stanislav Vit i Peter Hlavač opisali

su novu vrstu sitnog špiljskog kornjaša iz obitelji Scydmaenidae. Vrsta *Euconnus (Tetramelus) bazgoviensis* ime je dobila po nazivu tipskog lokaliteta, jami Bazgovači na otoku Braču. Novu vrstu su po prvi put sakupili slovački biospeleozzi J. Lakota i D. Čeplik, koji su u razdoblju 07. ožujka 2000. – 07. kolovoza 2000, te 17. veljače 2001. – 17. srpnja 2001. u postavljenim zamkama za ulov beskralješnjaka ukupno sakupili 13 primjeraka. Naknadno, u kolovozu 2004. hrvatski biospeleolozi B. Jalžić, P. Rade i R. Ozimec sakupili su bez korištenja zamki 4 primjerka ove nove vrste, te je po prvi puta fotografirali *in situ* (foto R. Ozimec). Ukupno je sakupljeno 4 mužjaka i 13 ženki.

Nova vrsta dugačka je oko 2,3 mm i ima tipične prilagodbe na špiljski način života, depigmentirana je, bez očiju i krila, s izduljenim ekstremitetima te brojnim drugim morfološkim adaptacijama. Po građi spolnog aparata

postoje određene srodnosti s vrstama iz grupa *E. (T.) longulus* i *E.(T.) oblongus*, ali je ova vrsta filogenetski izolirana u odnosu na druge predstavnike ovog podroda.

Novoopisana vrsta po mnogočemu je iznimno zanimljiva. Naime, iz podroda *Euconnus (Tetramelus)* do sada je utvrđeno čak 177 vrsta koje širom svijeta naseljavaju biljne ostatke, listinac, humusni sloj i slična staništa na kojima su specijalizirane za hranjenje grinjama. Postoji i mali broj endogenih vrsta kod kojih je došlo do djelomične redukcije očiju, pigmenta i krila ali novoopisani "Bračanin" prva je otkrivena špiljska vrsta ovog roda i podroda. Da stvar bude zanimljivija iz cijele porodice Scydmaenidae do sada je utvrđena samo jedna špiljska vrsta *Scydmaenus aelleni* iz Nove Kaledonije. Dakle, naš bazgovački tetramelus prva je palearktička špiljska vrsta ove porodice i prvi svjetski predstavnik plemena (tribus) Cyrtoscydmini.

Opširnije o nalazu ove vrste, njenom staništu i ekologiji čitajte u slijedećem broju Subterranea Croatica.

Ovi izvanredni nalazi i opisi novih rodova i vrsta iz speleoloških objekata Hrvatske izazvali su velik interes biospeleologa i entomologa širom svijeta, a Hrvatsko biospeleološko društvo održalo je povodom opisa 01. ožujka 2005. konferenciju za novinare, kojom prilikom je upoznata javnost s novim endemskim vrstama naše podzemne, kavernikolne faune.

Reference:

Casale, A., Giachino, P. M., Jalžić, B., 2004: **Three new species and one new genus of ultraspecialized cave dwelling Leptodirinae from Croatia (Coleoptera, Cholevidae)**. *Natura Croatica*, 13(4): 301-317

Vit, S., Hlavač, P., 2005: **New cavernicolous ant-like beetle of the genus *Euconnus* (Subg. *Tetramelus*) from Croatia (Coleoptera: Scydmaenidae)**. *Natura Croatica*, 14(1): 29-38